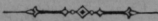

Učiteljski TOVARIŠ.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. vsakega meseca na čeli poli. Cena mu je za celo leto 3 gold., za pol leta 1 gold. 50 kr. Spise in dopise prejema vredništvo; naročnino in oznanila pa prejema in razpošiljanje oskerbuje založništvo.

List 23.

V Ljubljani, 1. decembra 1875.

Tečaj XV.

Vabilo

na naročbo „UČIT. TOVARIŠA“ za l. 1876.

Na vprašanje: Bode-li „Učiteljski Tovariš“ prihodnje leto še izhajal? — odgovoril je darežljivi založnik vredništvu: Petnajst let sem ga zakladal in skerbel zanj, hočem še v prihodnje storiti svoje, vi pa storite svoje t. j. doslej smo se trudili zastonj, trudimo se še zanaprej, kajti ne založništvu ne vredništvu ne prinaša list vrednega plačila, nikar že dobička. Vredništvo ne želi ne hvale ne plače, pa se tudi ne boji ne truda ne graje, dokler je marljivo delovanje na slovenskem šolskem in učiteljskem polji živa potreba. Prav sedanji čas pravi domoljub ne sme omahevat in po vetru se obračati, ker je že tako preveč vertačnikov na svetu. Drevo se po sadu spozna, tako se kaže in spoznava že tudi sedanje šolstvo po svojem sadu. Bodi si, kakor koli, „Učit. Tovariš“ se bode zvesto držal svojih dose-danjih načel, svést si, da resnica in pravica naposled vselej zmaga. Vendar bi pa vredništvo samo nikakor ne vzmagovalo brez sposobnih podpornikov, šolskih dopisnikov in dobrih tovarišev uči-

teljev. Tem gre hvala, da „Tovariš“ duševno napreduje, in da je marsikaj spravil na svetlo, česar bi brez njega ne bilo. Ponašati se smé, da ravno po njem je domoljubni učenjak P. Hitzinger dobil sedaj dostojen spominek na čast narodu slovenskemu. Kar je koristil sem ter tje „Jezičnik“, zgodilo se je po „Tovarišu“. Zato bode tudi v prihodnje podpiral ga zvesti mu pisatelj gsp. prof. J. Marn, kateri, opisavši v tečaju letošnjem J. N. Nečaseka pa A. Umeka Okiškega, kazati hoče v prihodnjem, kaj sta bila nam Slovencem Pater Marko Pohlin učitelj, pa Valentin Vodnik učenec, kar bode v zgled in posnemo spet učiteljem in učencem. Razun tega bode donášal „Tovariš“ mnogoverstnega blaga za kerščansko izgojo in poučevanje; razlagal bode učno tvarino, pojasnoval šolske pomočke, prinašal po moči pesmi in napeve; v nadaljevalni šoli bode učitelj Ljudomil razkladal v domačih pogovorih kaj iz naravoslovja; slovenske učitelje pa bode budil k marljivemu delovanju ter vnemal v njih ljubezen do njihovega svetega poklica, do cerkve in naroda, z glasilko vedno gotovo: Vse za vero, dom in carja! — Pripovedoval bode časih iz stare zgodovine šolske; koliko pa bode iz sedanje ali novejšje, to pa se bode ravnalo po prijaznih dopisnikih in vdanih nam učiteljih, ktere toraj lepo prosimo, naj nam radi sporočajo iz krajnih in okrajnih zborov, sploh iz šolskega življenja. Želimo tedaj in vabimo, da si skoraj naročite, in da potem zvesto prebirate „Tovariša“ pripravniki učiteljski, kajti tudi po njem se lahko pripravljate na svoj stan; vabimo verle tovariše učitelje slovenske, ter sploh šolske prijatelje duhovske in deželske, da z dostojnim naročevanjem pomagata „Učit. Tovarišu“ nositi tovor tudi v prihodnjem letu, kedar bode izhajal kakor doslej 1. in 15. vsakega meseca, in veljal za celo leto 3 gld., za pol leta 1 gld. 50 kr., kar naj se blagovoljno pošilja založniku R. Milicu na Starem tergu št. 33, dopisi in sporočila pa vredniku M. Močniku, učitelju na I. mestni šoli v Ljubljani. Na zdravje, z Bogom!

Vredništvo in založništvo.

Anton Umek Okiški.

K.

V krasoti mladej se blišči narava,
 Posadil med-njo blagi me vrtnar,
 Al zdaj — že grob se tebi razkopava! —
 Dokaj prezgodaj jaz uboga stvar
 Žalujem pri mrtvaškem odru tvojem,
 Z menoj žaluje ves slovenski svet,
 Ki milo si ga nosil v srcu svojem,
 Po njem zasajal najkrasnejši cvet! —

„Hvalo sem Vam še dolžen za „Jezičnika“, ki mi tako dobro služi pri učenju v 8. in 7. razredu, pisal mi je vdani in hvaležni Umek iz Celovca 18. marca 1868. Gospod doktor Krek pa so Vam tudi morali povedati svojo; kaj menite, na univerzi vse drugač z véliko žlico zajemljemo! Pa kaj, to še ni vse nič proti temu, kar bom jaz čul v prihodnjem „Glasniku“! Kaj bo, tega ne vem; toliko mi je Janežič naznanil, da Stritar kritikuje „Abuno“, in da zabavlja, ker se prebira na gimnaziji; težko že čakam, kako bo to motiviral, sicer pa mu bom vedel hvalo, ako mi pové kaj spomina vrednega.“ — Kako se je oplétala ta reč po Glasniku, da je nagloma prejenjal, po Zvonu, Dunajskih sonetih, Slov. Narodu, celo v deželnem zboru Kranjskem (cf. Slovenec št. 60. 61: Abuna Soliman pa Dragotin Dežman v dež. zb. Kranjskem 13. maja 1875 itd.), to slovenski svet, kteremu mar, vse dobro vé. — Kaj pa je storil blagi Janežič? —

Kedar ranjki Slomšek svojim rojakom ni smel hrane dajati po društvu v kosovih, vstanovil je l. 1846 znani letnik Drobtince ter jel deliti jo po drobtincah. — Kedar Janežič ni mogel več po lepoznavsko-podučnem listu „Slov. Glasniku“ služiti mladim Slovincem, vstanovil je kratkočasen in podučen list za slovensko ljudstvo: „Besednik“, čegar vredovanje je po njegovi prošnji koj s l. letom 1869 blagovoljno prevzel Anton Umek. — To leto se omoži edina sestra njegova, kateri je bil prepustil tudi svojo dedščino na Okiču, in ker sam ni utegnil v svate, zloži in pošlje 23. prosenca iz Celovca svoji sestri Mici — nevesti pesniški „Pozdrav“, češ, ker so moje pesmi znane po širokem, zakaj ne bi bila ena doma o tej priložnosti, da jo zapojete na ženitbi, lahko po napevu: Veselo na sveti živet', — Si mor'no prav lepo zapet' — in pričjenja se:

Od daljne Koroške strani
 Naj pesem Ti moja doni,
 Saj pela od nekdaj si rada,
 Ki danes nevesta si mlada.

Podal Ti je ženin rokó,
 Le zvesto se derži za njo,
 Ker terda življenja je cesta,
 Ki pelje do rajskega mesta itd. —

Svečana 21. dan 1869 umre župnik in nekdanji podpornik njegov in koj splete Umek žalostnico: „Venec na grob preč. gosp. Ignaciju Kutnarju, fajmoštru v Boštanji“ in jo z nekterimi opazkami o blagem njegovem delovanji v prosti besedi sam dá v Celovcu posebej tiskati ter jo razpošlje med svoje rojake v hvaležni spomin.

Dobro pa je vredoval poleg obilnih opravil svojih „Besednik“, spisoval „Ogled po svetu“, in vzlasti v dopisovalnici z družniki Mohorjevimi pa s pisatelji Besednikovimi je znati roka in duša njegova. V l. 7 str. 68. 69 je dal z znakom — ■ — krepki spis svoj: O potrebi farnih bralnic. — Prevzemši vredovanje Besednikovo pač ni mislil Umek, da že I. leto umre mu ustanovitelj njegov. Kako globoko ga je bila presunila smert predobrega prijatelja in sodelavca na slovstvenem polji slovenskem, o tem živo pričuje žalostnica „Antonu Janežiču“ in pri-serčni življenjepis, ktero oboje je priobčil v l. 17 str. 145 — 147. Z menoj žaluje ves slovenski svet, poje ondi, pri mertvaškem odru tvojem, kateri nikdar za prazne nisi maral sanje, nikdar za blišč neumnega svetá; kar vekomaj poganja zalo cvetje, pokojnik dragi! bilo tebi mar; kar poznim vnukom sveto bo imetje, in rodu zdanjemu je rajski dar. — Koj v istem listu vzbuja Slovence, naj postavijo Janežiču priméren spominek, in v l. 19 naznanja sklepe družbe sv. Mohora, pri kateri je ranjki od l. 1852 do 1868 čisto zastoj brez vse plače opravljal težavne dolžnosti tajnikove, ter opominja, naj družba v kateri svojih knjig že prihodnje leto družnikom svojim dá obširen življenjepis z lično podobo prvega svojega tajnika. — In res, Večernice l. 1870, imenovane Janežičeve — prinesó v zv. XXIII s podobo tudi življenje in delovanje njegovo, spisal Ferčnik Lambert, kteremu je pa A. Umek na čelo str. 3. 4. zložil bil spet pomenljivo pesem „Antonu Janežiču,“ v koji pravi naposled: „Živiš na veke — in slaviti mora — Te Slave matere najzadnji sin, — Kot družba bode svetega Mohora — Slavila brez nehanja tvoj spomin!“ — V ravno teh Večernicah nahaja se str. 51—58 spis „Slon“, v katerem pripoveduje, kako je doma med pastirji slišal prvi-krat ime slon, in kaj je čital in učil se o njem pozneje.

„Z Bogom, predragi Slovenci! zadnjič dohajam k vam v starem letu; naj se ohrani, naj se pomnoži prijateljstvo med nami, da se srečniši in veseliši spet vidimo v novem letu!“ — Tako za geslom:

Interea magnum sol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems aequilonibus asperat undas.

Virgil. Aen. l. II. v. 284.

Solnce med tem prevali nam časom véliko leto,
Zima ledena preteplje z burnim tuljenjem valovje —

beseduje „Besednik“ t. j. A. Umek v poslednjem 22. listu l. 1869, ter milo zaupljivo piše nadalje: „Daravno si — staro leto vsekalo veliko

novih ran, pa malo starih zacelilo in le s pičlo méro delilo dobrote, daravno nisi bilo tako, da bi ti rekli „blago leto“, vendar nam nisi vzelo vere v Najvišega in njegovo vsemogočnost; le-ta vera, združena z vero v lastne prejete moči, je velikanski steber, po katerem se vzdigne moj rod do sreče in blagostanja. Trden ko demant je up, da se s pomočjo vekovečnega vladarja spolnijo dolgoletne pravične želje slovenskega naroda. Tega upa, staro leto, in te globoke svesti nam tudi nisi vzelo, marveč ti si — in kakor za druge dobrote, tako prevroča ti hvala posebno zato — ti si hoté ali nehoté zviševalo nam dar najvišje kreposti: ti si v narodu množilo — l j u b e z e n ! Čedalje bolj se zbuja narodna zavest, poganja vsestranska blaga ljubezen in iz ljubezni do domovine se razvija krasno cvetje, ki se bo kedaj veličastno razkošatilo po ogradah slovenskega sveta. Srčnost veljá in boj ne miruje; Najviši pa nam je porok, da zmaga pravica!... Sicer pa poznate moj rod in značaj. Zmerom imam namen hoditi po pravem, občno veljavnem potu. Če se pa kedaj spodtaknem, prizanašajte, ker zmeta je delež človeškemu rodu na zemlji. Prizadeval si bom ne le, da ne zakrnem v ovinke, marveč da si naberem čedalje lepših lastnosti, ki povzdigajo poštenega moža itd.“ —

V tem duhu je vredoval Umek tudi l. 1870; godilo se mu je, kakor se navadno godí vrednikom slovenskim. Od malokterih strani prihajala mu je hvala, od mnogoterih pa graja, vzlasti o jezikovih oblikah. Prijatelj Gozda mu je brez ovinkov naznanjal svoje in drugih misli, in na to meri „Odprto pismo“ l. 15, pa „Dopisovalnica“ l. 17, kjer odgovarja Okiški nekaj resno nekaj šaljivo gledé na različnost v pisavi (p. lepi — ej, ni — nij — nej — nije; smert — smrt, zapišejo — šó, med — mej, Bog — bog itd.), češ: „kolikor pisateljev, toliko glav in posebnosti. Poskušajmo vse; kar je dobro in pravo, tega se poprimimo. Morebiti pridemo po tej poti tako daleč, piše str. 136 modro, da malemu slovenskemu narodiču posije solnce edinosti v knjižnem jezici. Da zdaj ne more biti vse po enem kopitu, ker se jezik vedno še pili in mika, to je res. Ravno tako resnično in žalostno pa je tudi, da se nam v pisavi čisto brez potrebe svojeglavno šopiri vseslovanska lastnost — nesloga, in to zarad reči, ki nimajo nikacega vpliva na slovstveno vrednost in notranjo ceno. Dozdeva se mi, da z marsičem je taka, kakor z novo šego v obleki, letos širok rokav, lani ozke hlače. Ali midva, ljubi Gozda! ne bova ničesa spremenila, zato pustiva „niti“, „nego“; „ka“ in „kajti“, pustiva „a“ in „baš“, pustiva „ej“ pri ženskih prilogih in dajva „ru“, kar je njegovega, dokler se trdi, da njegov je — glas. Iz tacih in enacih stvari res še ne izvira jeziku lepota, ali nikakor mu je tudi nē jemlje, ako je sicer v njem. Zatorej ne vznemirjaj se tolikanj. Kedar bojo vsi edini, bodeva midva prva in rada med njimi. Pa predaleč sem zašel; da ravno bi ti rad še veliko povedal, vendar ne

morem. Naj ti zadostuje! Sicer pa še enkrat: Ne bezaj me več v sršénovo gnezdo!“ — Prav z ozirom na dotično mladičevsko šopirjenje je zapel Okiški poleg narodne starega Kranjca v l. 22: Pesem starega Slovenca, kjer poje o pisavi, književnosti, šegi, kulturi in politiki slovenski na pr.

Kaj sem moral doživeti
Svoje stare sive dni?
Na le-tem slovenskem sveti
Vse na robe se godi.

Zdaj pisava je zmešnjava,
Več jezika ne poznam;
Vsak po tujih potih tava,
Le domačih ga je sram...

Vse slovanske zdaj jezike,
Le slovenskega nikar!
Temu dobre so razlike
Take, da ni nov, ne star..

Narod več novic ne sluša:
Stari mladega spoštuj!
Téle z bikom se poskuša,
Pa se človek ne huduj!..

Tabor! to je stekališče,
Kjer živi »Slovenija;«
Tù jo najde, kdor je išče,
Saj drugod se ne pozna. — ..

Le takó naj dalje bode,
»Živio« naj se kriči;
Saj bo vsacemu brez škode,
Kdor po glavi ne dobí. —

Kakor v gramatiki, tako je tedaj napredoval Umek tudi v politiki in posebej v „Ogled po svetu“ Slovencem kazal svoj um. V dokaz, bodi na pr., kar je pisal l. 21: Katoliška politična društva. Združena moč je potrebna vsakemu večemu delovanju, vzajemno porazumljevanje je duša javnega življenja. Ako kedaj, treba posebno v današnjih razburjenih časih edinosti — sloge. Nam Slovencem je posebno živa potreba, da delamo z združenimi močmi, tem bolj, ker smo, da-si nas je le malo, razcepljeni v razne dežele. Dve svetinji pa ste, ki nam morate biti nad vse dragi, ki zahtevate od nas resen boj: vera in narodnost. Moč za varstvo obéh in boj za-nji mora biti skupaj. V varstvo in razvijanje slov. narodnosti imamo več zavodov, n. pr. družbo sv. Mohora, Matico, čitalnice itd. Ker pa ima tir sedanjega časa toliko jako hudih nasprotnih življev, ki so enako nevarni varstvu in narodnosti, ker se taki življi prikazujejo posebno v političnem gibanju, treba je, da se po enakem poti temu v okom hodi, in zato posebno pripravna so — katoliška politična društva itd. . . Ako se kmetje v taka društva ne zberó, bojo vedno v manjšini pri volitvah, bodi si v šolski svét, bodi si v srenjski ali okrajni zastop, ali v deželni zbor . . . Torej na noge, Slovenci, časi so važni, delajmo z združenimi močmi!“

L. 22 je pisal o tedanji adresni razpravi obeh dunajskih zbornic na pr.: „Navada, da se taki zbori odpirajo s prestolnimi govori, in da se na-nje odgovarja z adresami, prihaja iz angleškega kraljestva, kjer je že davno bila ustava. Včasih vtegne pomenljiva biti ta šega, pa tudi le včasih, če gre za kaj posebnega; večidel pa ostaja slovesna navada ali navadna slovesnost, prazna ceremonija, in silno škoda za čas, ki se gubi in trati s tem. To se po vsej pravici mora reči tudi o sedanji

adresni razpravi obeh dunajskih zbornic. Premlatilo se je toliko prazne slame, pa ne enega zrna ni. Povedalo se je, kar je povedanega že sto-in stokrat. Pokazala se je marsiktera napaka, nihče pa ni besedice znil o tem, kako bi se ta in druga reč dala zboljšati... Žalostna, prežalostna resnica je, da tako zvanim ustavovercem je tako malo mar za mir in spravo z vsemi narodi, kakor za lanski sneg! Adresa gosposke zbornice, katero je spisal grof Anton Auersperg, ki že davno slovī kot jako liberalen (prostomisleč) človek, le-ta adresa je sestavljena tako, da bi je popolnoma absoluten vladar ne mogel drugače pisati... Tū liberalci tako rekoč velé: Kar je nam prav, to mora vsem prav biti! — Kdo ne bo razsrjen poprašal: Ali je to liberalnost?! Kaj je takim možem svoboda in ravnopravnost? Ali je to človeško, da knez Karlos Auersperg kar na ravnost pravi: šiba je Čehom še premalo pela! — Počasi se daleč pride, pravi pregovor. Po taki poti pridemo tudi mi počasi — a silno daleč! Enako ravnanje zastran adrese se razodevlje v poslanski zbornici itd.“ —

Tako razumno je sodil l. 23 o delegacijah t. j. taista vez, v kateri se ima kazati edinost avstrijsko-ogerske države, ker one (cislajtanska pa ogerska) ste vzajemni zastop vseh dežel, ki so združene v carstvo, kteremu se je nedavno še reklo Avstrija... Najvažniše zadeve, s kterimi imajo delegacije opraviti, tičejo se denarjev.. Največ vselej vzame vojaštvo. Ali kaj se če, saj celo pametni možje trdijo, da so taki časi, da ne more izhajati država brez izdatne vojaške moči. Bogú se smili, da je tako! To je tista tolikanj poveličevana svoboda, to silni napredek našega časa, da če ne moreš poldrugi milijon vojakov ali vsaj kaj enacega v tej zadevi brž spraviti na noge, kedar je kaj, pa nisi nič itd. — Ker je založništvo Besednikovo po smerti Janežičevi prevzela bila vdova njegova Karolina, napovedalo je z njim vred v ravno tistem listu tudi vredništvo v vabilu na naročbo, da vnanja oblika „Besedniku“ za tretji tečaj l. 1871 vsaj za zdaj ostane takošna, kakoršna je bila. „Skrbeli pa bomo — in k temu nam je pomagati obljubilo mnogo dozdanjih in novih pisateljev —, da se množí izvrstnost in različnost v obsegu.“ —

Ukaz ministerstva za bogočastje in poduk dne 19. julija 1875, št. 2868,

s katerim se določuje, kako se imajo opravljati šolska poslopja na javnih ljudskih šolah na Kranjskem in kako se ima skrbeti za zdravje po teh šolah.

(Dalje.)

§. 11. Kurjava. Kuri naj se po šolskih sobah, ako ni središčine kurjave, v pripravnih pečeh, ki imajo plašče, ali pa v ilovnatih pečeh, ki tem enako grejejo.

Za peči je najboljši prostor pri steni, ki je glavni steni z okni nasproti.

Prostor za kurjavo v železnih pečeh se mora obložiti z opeko.

Ako bi se plašč pri pečeh z plaščem namesto iz zida ali žganega ila napravil iz železnega pleha, mora pa imeti dvojno steno, ki pa mora najmanj 3 centimetre saksebi stati.

Naprave za kurjavo morajo gledé na razhlajenje v prostoru in potrebno razgretev mrzlega zraka, ki pri prezračevanju prihaja, dosti prostorne biti. Zaklopnic pri pečnih cevih ali zatvornic pri dimnikih ne sme biti nikjer.

§. 12. Prezračenje. Razen tega, da se zrak obnovi (s prevetrenjem), kar se zgodi, ako se okna ali duri po šoli odpirajo, mora se tudi skrbeti, da se zrak neprestano spreminja.

Naprave, ki to posredujejo, morajo biti tako uravnane, da se neprenehoma dopeljuje od zunaj v prostore prost, t. j. čist zrak, ki je po zimi primerno sogret, in odpeljuje v sobi nahajoči se zrak, a to preminjevanje zraka ne sme biti navzočnim nikakor neugodno ali celo škodljivo.

Da se zrak spremeni o takem času, ko se ne kuri, zato so okna in duri. Ker se pa med šolo smejo odpirati okna in duri ob enem času le z bistvenimi omejitvami, toraj naj se napravijo oknom nasproti zadost velike odprtine ali neposrednje nad tlami, in tudi nad stropom, ako je to potrebno z ozirom na določbe, ki so bile dane v §. 10. zastran naprave vrhnih oknic pri oknih.

Da se zrak spreminja ob času, ko se kuri, mora prostor med plaščem in pečo z plaščem spodaj v dotiko priti z unanjim zrakom po zadosti velikem kanalu, ter se mora napraviti navpičen kanal od tal nad streho segajoč (strešnin kanal) v primerni prečini na sposobnem kraji najbolje blizo peči s plaščem — njegova odprtina mora biti dovolj velika nad tlami in tudi pod stropom.

Vse vetrnice morajo biti tako narejene, da se dajo zaklepiti z zapornicami ali zaklopnicami — oziroma, da se dajo uredovati (regulirati).

§. 13. Šolske klopi. Zastran šolskih klopi je treba paziti na to-le:

1. Tiste naj bodo primerne velikosti učencev, in vsaka šola mora imeti klopi najmanj troje velikosti.

2. Vsaka klop naj bo tako uravnana, da bo moč lahko pisati, ko se truplo nekoliko naprej pripogne, in da se bode tudi v njej lahko stalo.

Za vsakega otroka mora biti primerno naslonilo za hrbet. Mizna ploskev mora biti primerno dalječ od oči. Klopi, ki imajo dva sedeža, so boljše, mimo onih z več sedeži.

3. Sedalo mora biti na spredaj skroženo in na zadej lahko zavkroženo. Široko naj bo 23 do 28 centimetrov, in tako visoko, da med tem, ko je podplat popolnoma na tleh, zgornje in spodnje stegno pri otroku nareja nekako desni kot, kar se vjema z nekako visokostjo od 31 do 41 centimetrov.

4. Mizna ploša mora biti široka 38 do 45 centimetrov, in navdoli nagnjena 4 do 5 centimetrov. Na višjem robu naj ima plitvo globino, da se notri devljejo pisalni klinčki i. dr.

Deska za bukve, ki se napravi pod mizno plošo sme le toliko široka biti, da se pri sedanji in sedenji kolen ne dotikuje, zato naj bo od sprednjega roba mizne ploše primerno nazad potisnjena.

5. Vsi robovi na vsaki šolski klopi se imajo okroževati.

6. Steklene kupice za tinto je v klop vdeliti in jim zakrivalo dati.

7. Vsakemu učencu pripada od dolžine pri klopi 50 do 60 centimetrov.

8. Šolske klopi naj se tako postavijo, da vsi učenci morejo dobro gledati na učenika in na tablo; učenik naj pa dobro red ohranjuje in lahko priti more do posameznega učenca.

9. Po teh določbah se imajo tudi pre narediti klopi, katere so že sedaj, a napačno uravnane.

§. 14. Druga oprava. V vsaki šolski izbi naj bo omara, kjer se shranjujejo učni pomočki za razred. Po učilnih sobah za ženska rokotvorna dela naj ima, ako okolščine dopuščajo, vsaka posamezna učenka svoj podstavek (pult), ali vsaj porazne mize in posamezne sedeže z naslonilom za hrbet. Mize in sedeži naj bodo velikosti učenk natančno priležni. V vsaki taki šolski izbi naj bodo omare, kamor se shranjujejo predložki, tvarina in dela, kolikor jih je ta čas.

Po dvoranah za risanje naj bodo vsikdar posamezni sedeži.

§. 15. Stranišča. Stranišča naj se navadno napravljajo v prizidju, ki je po pokritem hódniku zvezano s šolo, ali naj se vsaj toliko pomaknejo od šolske hiše, da so popolnoma v predzidju. Kedar se voli prostor za nje, naj se jmlje ozir na vetrove, ki navadno vlečejo.

Kjer se morajo stranišča napraviti v šolski hiši, naj se napravijo dvojne duri in naj se tako uravnajo, da se izhlapenje, manj ko mogoče, po hiši razširja. Za učnike naj bodo posebna stranišča.

Tam, kjer ni odvodov za nesnago, se priporočuje, da se nesnaga zbira v sode, ki so pripravno nastavljeni, in da se vsaki dan odpelja.

Ako se napravi gnojna jama, naj se zida, kolikor mogoče, daleč od hiše, z hidravličnim apnom iz dobre zidarske tvarine, in naj se pokriva s pokrovom, ki jo tesno zapira, in naj se s perstjo zagrne vsaj 0·3 metra na debelo.

Cevi pri stranišcih naj ne bodo take, da bi vodo spuščale in zmerzevale, in naj se tako vkladajo, da se stene poslopja ne bodo premakale. Priporočajo se cevi iz kamenine, trdo žgane od znotraj položene ilovice ali iz vlitega železa; žlebov iz lesa se je ogibati, kolikor je le moči; ako se vendar iz varčnosti jmljejo, naj se od vseh strani namažejo z vročim smolnjakom.

Stranišča naj imajo, kjerkoli to gre, Water-Closetovo napravo, ktera je stanovitna in prav narejena. Sedeži na stranišcih (zrcala) naj imajo odprtine po starosti otrok, in naj se napravijo v primerni visočini od 0·30 do 0·45 mtr. V vsakem prostoru za sedež naj se napravi le jedno zrcalo. Široki naj bodo posamezni prostori najmanj 0·8 metra, dolgi pa 1·4 metra. Vmesne stene med posameznimi sedeži naj segajo do stropa, in od spodaj naj bodo iz opeke. Prostor za sedeže naj se zapirajo z raznimi ključi, od znotraj pa s kaveljnom ali s zapahom, ki se rad premikuje.

Za vsaki šolski razred, kjer so otroci jednega spola, naj se napravi najmanj po en zasedni prostor, za mešani razred pa, za vsak spol po jeden. Zasedni prostori za dečke in deklice po namešanih šolah, naj se, ako se ne morejo napraviti stranišča tudi po prostoru ločena, tako postavijo, da so prihodi in odhodi do glavnih oddelkov, kolikor se da, drug od drugega ločeni.

Za dečke naj bo v vsakem nadstropju poseben prostor za male potrebe. Stena, proti kateri se ščije, naj bo gladka, in narejena iz tvarine, ki vodo drži in je 1·5 metra visoka od tal. Cevi za scanje naj se narejajo iz kovine ali iz trdega kamna.

Stranišča in scanišča morajo biti prezračilna, in od hodnikov naj je loči predprostorje, ki naj bo dobro prezračeno. Vsi prostori po stranišcih naj bodo svetli, na svetlo pobeljeni, ako mogoče naj imajo 2 metra visoke stene, ki so preoblečene z osteklenimi ilovnatimi plošami ali z tvarino tem enako.

Duri pri stranišcih naj bodo belo pobarvane z brezsvinčeno mažo. Tla pri stranišcih pa tudi predprostorje naj bode iz trde, neprezorne snovi (iz cementovih ploš).

§. 16. Preskrbovanje z vodo. Vsaka šola naj bo zadost preskrbljena z vodo za piti. Ako je mogoče, naj se dobra studenčnica po cevih v šolo napelje. V tem slučaju naj se tudi v scanišča napelje tekoča voda.

Ako se ne da voda napeljati, naj se naredi pokrit vodnjak tako, da ni na ravnost pri gnojni jami, in da se vodnjak ne bo s tem pokazil, da bi gnojnica va-nj prekapala. Kjer je vodovod odprt, pa tudi pri vodnjakih naj bodo posode za piti, skrbeti gre za to, da so snažne. Kraj, kamor ima priti vodnjak, naj se naznanja na stavbnih obrisih.

Zoper ogenj naj bodo tam, kjer ni voda napeljana, postavljene napolnjene in pokrite kadi na primernem kraju.

§. 17. Telovadišče. Vsaka šola naj ima telovadišče primerne velikosti, ki naj se da kuriti. Telovadišče naj bo visoko vsaj 4 metre. Tla se utegnejo v primeri s tlami v drugih prostorih primerno globokeja narediti. Telovadišče naj bo pokrito z dvojnimi deskami in naj ima telovajno orodje.

Telovadišča na prostem naj se napravijo tako, da se iz šole morejo pregledati, in naj bodo nagnjena, da se tla po dežji hitro posuše, in po potrebi naj se s peskom posujejo. Okoli njih naj se napravi živi plot in nasade drevesa, ki senco dajejo.

V posebnih slučajih, zlasti ako so občine male in revne, lahko okrajni šolski svet spregleda zidanje telovadišča in zaprtega telovajnega prostora.

§. 18. Olepšanje šolskih prostorov. Kjer okoliščine dopuščajo, da se šolski prostori olepšajo, naj kaže tudi olepšava namen, ki ga ima izobraževalnica za mladino. Primeren napis, umne ozališave bodo kinčale unajnost. Za ozališavo notranjega prostora naj se izvoli, ne gledé na prave učne pripomočke le to, kar otroke zanimiva, kar razumevajo, in kar jih ob enem tudi poučuje in odgaja. Tu sem spada vse, kar pripomore k spoznavi domovine, kar zbuja in vtrjuje ljubezen do cesarja in očetujave, kar razširja duševni krog, kar požlahnuje okus. Brez cesarjeve podobe ne sme biti ne jedna soba.

§. 19. Šolski vrt. Šolski vrt naj se po selskih občinah tako uravna, da poglavitno služi učenikom in učencem za poskušnje in dela pri kmetijstvu.

§. 20. Kako se šolska poslopja izpeljujejo? Ako se je spoznala potreba nove šole, naj skliče na mestu in kraju okrajni šolski svet (§. 23.) št. 3 postave o šolskem nadzorstvu dne 25. svečana 1870 št. 11 dež. zak. komisijo v obravnavo, da se napravi stavbni črtež, in določi postor. K tej komisiji se jemlje strokovnjak v pedagogiki, v tehniki in če gre (§. 2.) strokovnjak v zdravilstvu, in h komisiji naj se vabi pomnoženi krajni šolski svet (§. 34. dež. postave dne 29. aprila 1873 št. 21); ako pa velja §. 35., tedaj pa srenjski odbor.

Podlaga tej obravnavi naj bode izkaz všolanih vasi, njihovih delov, posameznih hiš i. t. d. in otrok ki so tam po petletnem poprečnem računu za šolo godni (§. 1. dež. zak. dne 29. aprila 1873 št. 21), potem izpisek direktnih davkov s priklado jedne tretjine direktnih davkov, katere odrajtuje na leto všolana občina; ko komisija prevdarja in se posvetuje o stavbnem črtežu, naj ima pred očmi število otrok, ki imajo v šolo hoditi, potem določbe §. 11. drž. postave 14. maja 1869, za tem pa §. 33. deželne postave od 29. aprila 1873 št. 22, in dotične zapovedi pričujočega ukaza, potem naj ta komisija pregleda kraj, ki se ima poprej pozvediti, in v komisijem protokolu naj se razun stavbnega črteža tudi na tanko razloži lega, kakovost in mera, potem pa mnenje strokovnjakov, koliko je namreč stavbni kraj sposoben za šolsko zidanje; temu se pripne tudi obris o legi, na katerem naj se izrazi tudi bližnja okolica stavbnega kraja.

Ako stavbni kraj, ki je bil za sposobni spoznan, ni lastnina šolske občine, treba je, da se zasliši ob enem tudi posestnik o pogojih, po katerih on hoče šolski občini odstopiti neobdačeni stavbni prostor (svet); zato je pa treba skrbeti, da se dobi tabularni izpisek in katastralna pola o svetu (parceli), ki se ima odstopiti, oziroma o zemljišču, kamor spada.

Ako pa posestnik noče tega odstopiti, ali če stavi pogoje, kateri po previdnosti komisije presegajo primerno odškodovanje, in katerih pogojev šolska občina sprejeti ne more, tedaj je gledati, da se pridobi pripraven kraj za stavbo v takem kraju, kjer se ima, oziraje se na določbe §. 1. dež. postave dne 29. aprila l. 1873, št. 21, in §. 2. pričujočega ukaza, šola postaviti, in ko se najde sposoben stavbni kraj, treba je, se pogoditi s posestniki, da odstopijo za šolo stavbni kraj.

Spoznavši sposobnost stavbnega kraja (kamor se ima postaviti šola) in pridobivši ta prostor skrbi na podlagi določenega stavbnega programa okrajni šolski svet zastran šolske zidarije, zunaj glavnega mesta v deželi, da dotični stavbno-tehnični uradnik c. kr. okrajnega poglavarstva, oziroma na šolske zidarije v glavnem mestu, pa da mestni magistrat izdela stavbne črteže in stroškinji predvarek.

Ako pa ni mogoče pripravnega kraja za šolsko zidanje dobiti drugače, da se posilno odkupi (razlastuje), naj se poprej c. kr. okrajni šolski svet z ozirom na določbe o oblastnosti (kompetenci) §§. 54. in 56. drž. minist. ukaza dne 8. dec. 1860 (št. 268 drž. zak.) obrne na dotično c. kr. okrajno poglavarstvo, da vpelje ravnanje za razlastitev, in naj po izidu razlastitve obravnave naravna, kar je potrebno zastran stavbnega kraja in izdelovanja stavbnega in stroškega izdelka (operata).

Ko se določi stavbni program in zagotovi stavbni kraj in ko se izdela stavbni in stroškinji operat, naj okrajni šolski svet po komisiji obravnava, da se izpelje tudi stavbni operat in se nadaljuje, kar je v ta namen treba naravnati s pomnoženim krajnim šolskim svetom, oziroma s srenjskim zastopništvom. Tukaj se je treba posvetovati o stavbnem črtežu in o stroškinem predvarku s cenikom vred, posvetovati se je dalje, kako se bode zagotovila stavbna zaloga, kako se bo uplačevalo ali delo opravljalno, in kako zidanje izpeljalo (bode li to v lastnem gospodarstvu, ali se bo na manjšljivo dražbo dalo), kako se bo pri zidanki nadzorovalo; in če je le mogoče, naj se vse to določi po dogovoru. Krajna šolska oblast (§. 23. dež. post. 25. februarja l. 1870 št. 11) obravnavo razreši, in razsodi, ako se je kaj ugovarjalo; pritožba do višje oblasti je odprta.

Ko se reši obravnava, je treba pred očmi imeti, da stavbno-tehnične določbe, ki so v pričujočem ukazu, vzlasti kar se tiče kurjave in prezračevanja, nikakor ne zadržujejo stalni napredek v tem stroku, toraj se tudi ne izključujejo druge namenu ugodne naprave, vendar se morajo v stavbnih črtežih v pregled devati.

Ako se za zidanje prosi podpore iz deželnega ali državnega denarja, treba je, predno se obravnava razreši, da se tista pošlje s primernim nasvetom deželnemu šolskemu svetu; potem deželni šolski svet popraša stavbni odsek za mnenje v stavbno-tehničnem oziru ter se dogovori najprej z deželnim odborom o podpori iz deželnih pomočkov; on sam razsoja z ozirom na vspeh in glede na ubožnost šolske občine in njene vrednosti, da se podpira, glede na velikost nepokritih stavbnih stroškov, in na drugi strani pa z oziróm na merodavno denarstveno postavo v §. 40. lit. b, v kateri je z najvišjim odlokom od 14. septembra 1852 razglašeno z ministerskim ukazom od 19. januarja 1853 (št. 10. drž. zak.) naprej pisano ravnanje o kompetenci zaradi tega, koliko podpore se

daje iz državnega premoženja glede na §. 36. postave o deželnem šolskem nadzorstvu od 25. febr. 1870 (št. 11 dež. zak.). Ako se pa več tirja in je tako zahtevanje opravičeno, pa pošilja vsa pisma ministerstvu za uk in bogočastje s primernim nasvetom v višjo razsodbo, kar se ima tudi takrat zgoditi, ako si ministerstvo pridrži, da hoče samo razpolagati z denarji, ki so za to v denarstveni postavi privoljeni. (Konec prih.)

Dopisi in novice.

Iz Gorice dne 17. oktobra. S. (Deželna učiteljska konferencija.) — Zbrane učitelje, katerih je bilo dne 12. okt. okoli 80, srčno pozdravlja predsednik c. k. deželni šolski nadzornik g. Klodič v nemškem, slovenskem in italijanskem jeziku. Povdarja potem pomen deželne učit. konferencije; kako ima učitelj svojo mladino navduševati v ljubezni do našega milega naroda, do naše mile domovine Avstrije. Razlaga tudi nekaj historičnega o šolstvu, kakor je bilo že omejneno v poslednjem listu.

Na to so volili za zapisnikarja g. g. Dominka in Picha. — Zapisnik se je moral nemško pisati, ker se bode predlagal vladi. — Poslanci v deželno učit. konferencijo so sledeči gospodje učitelji: Cvek, nadučitelj v Sežani, in Praprotnik učitelj na Krasu, za Kras. Širca, nadučitelj v Cirknem in Dominko, nadučitelj v Kobaridu, za tolminski okraj. Jug, nadučitelj v Solkanu in Komavec, učitelj v Št. Andrežu, za goriški okraj. Pich, nadučitelj v Ronchi, in Makorič, učitelj v Muši, za Furlanijo. Goljevšček, učitelj na vadnici in Cej, učitelj na mesni šoli, za mesto Gorico. — Navzoči so tudi gg. Rajakovič, ravnatelj, nadzorniki: Vodopivec, Žnidarčič in Culot. — G. Goljevšček nij bil navzoč, ker je odrinil v Carigrad za ravnatelja na mestno šolo in g. Makorič tudi ne, ker je pri vojaških vajah. G. predsednik je imenoval g. Rajakoviča za svojega namestnika. Potem je sledila volitev v stalni odbor. Nadzornik gradiščanski, g. Culot prosi besedo ter pravi, da se lahko tudi nadzorniki volijo v stalni odbor, ne samo učitelji. — G. vodja Rajakovič pravi, da to nij res, da mora odbor obstati iz samih učiteljev, ter čita dotični paragraf iz postave. G. Klodič pojasnuje dotični paragraf in pravi, da je paragraf dvoumen, da se je kaj tacega pripetilo tudi na Štirnem pri deželni učiteljski konferenciji, a da so bili tudi — nadzorniki voljeni v odbor. — Sledila je potem volitev in voljeni so gg.: Dominko, Pich, Rajakovič in nadzornik Vodopivec. G. Culot je predlagal, da naj se volita dva Slovenca in 2 Laha, kar je bilo tudi sprejeto, ipak se ni tako izvršilo, kajti g. Rajakovič se je izrazil, da mora biti Slovenec in Lah kot vodja slovensko-laške vadnice, kar je izbudilo občni smeh mej navzočimi. Na to se je volil odsek, kateri je imel dva dni nalogo posvetovati se o danih nalogah. — Zadače so sledeče:

1. a) Zgledni (normalni) učni čerteži.

b) Bi bil v dobi postopanja iz sedanja vravnave ljudskega šolstva v tisto prevravnavo, ktero zgledni učni čerteži nameravajo, strokovnjaški sistem v viših razredih ljudske šole, primeren ali ne?

c) Kako treba vravnovati tednik z ozirom na razdelitveni sistem, kateri se ima po zglednih učnih čertežih določiti, opirajoč se na ovi sistem?

Kaj naj vse tednik obsega?

d) Katerih načel treba držati se, kedar se dajo naloge za dom gledé na direktni, po zglednih učnih čertežih določeni poduk, kakor tudi glede na tiho samodelalnost v šoli. —

e) Kakšne učne knjige in kakšni učni pripomočki sploh so naj pripravnejši za izvrševanje zglednih učnih načrtov, in ko bi se ti, ki jih imamo, ne zdeli pristojni, po katerih načelih bi bilo treba sestaviti nove učne knjige za vsak predmet z ozirom na učni jezik, na razne vrste ljudskih šol in na razne učne stopinje.

Po končanih odsekovih sejah je bila javna seja dne 16. okt., katera se je pričela ob 10. uri dopoldne in trajala z malimi prestanki do polnoči. Poslušalcev je bilo vedno dosta izmed učiteljev. — O prvi točki »Zgledi učni črteži« je referiral v odsekovem imenu g. Žnidarčič, c. k. nadzornik in duhovnik na Tolmiskem. Najhuja debata je šla za to, ima se li v enorazredicah I. skupine dati 2 ali tri prva šolska leta. Vladni predlog je bil za tri, odsek pa je dal I. skupini le 2 leti, in II. skupini pa vse ostalo. Pri tej priložnosti se je povdajalo, da ne samo enoletniki potrebujejo mnogo neposrednjega nauka, ampak tudi ti v zadnjem letu, da srednja leta se naj lažje uči s posrednim naukom. — Kar se tiče podučevanja v I. razredu na dvorazrednicah sta si bila nadzornika g. g.: Vodopivec in Culot navzkriž. — Pervi je povdajal, da naj urnejša moč, t. j. praktično izurjena (znanstveno izurjen mora tako biti vsak učitelj, toliko gotovo more znati o realijah, kolikor je treba povedati učencem) mora prevzeti I. razred na dvorazrednicah, to pa je praviloma nadučitelj kot starejši in bolj izkušeni, podučitelju pa bode zopet lažje v II. razredu v realijah podučevati, v katerih ima gledé metode več ročnosti. G. Culot pa je odsekov nasvet zagovarjal, terdivši, da I. razred naj pravilno prevzame podučitelj, a drugega nadučitelj, tudi g. Žnidarčič brani odsekov predlog, in g. Jug mu pritruje. G. vodja Rajakovič pravi, da niti prvo, niti drugo ne odobruje, ampak naj se učitelji praviloma menjujejo, da bo vsak učitelj praktičen v vsakem razredu, kajti ako bode podučitelj ali nadučitelj vedno v prvem ali kakem drugem razredu, bode vse le mehanično učil in postane s časoma za kak drugi razred čisto nesposoben. G. predsednik Klodič g. Rajakoviču pritruje. — G. Culot pravi dalje, da naj ne bode za drugo in tretjo leto poseben poduk, kajti v višjem oddelku otroci prav neredno šolo obiskujejo; pravi dalje, da je on sam našel v višjem oddelku po dva ali tri učence. Tedaj se učitelju trud ne splača, da bi podučeval le 2 ali 3 učence. G. Rajakovič odgovarja, da prvi in višji razred morata imeti poseben poduk, da to tudi postava veleva. — G. predsednik potrjuje to in pravi, da, ker sta omenjena dva razreda naj važnejša, je jako potrebno, da imata poseben poduk. — Na to sta brala g. Pich in g. Žnidarčič referat o prenavedbi učnih načrtov. G. Žnidarčič predlaga v imenu odseka, naj otroci še le po končanem 7. letu pričnejo v šolo hoditi in naj jo obiskujejo do končanega 14. leta, a s tem pogojem, da naj zadnje dve leti otroci v hribovskih krajih le po zimi v šolo hodijo, ker jih rabijo stariši po leti doma za delo. G. predsednik pravi, da na Štirskem hodijo otroci s 6. in 7. (šolskim) letom samo po zimi v šolo. Dalje predlaga g. Ž., da naj se naprosi c. k. dež. šol. svet, da podeli učiteljem, kateri več ko 27 ur na teden učé, remuneracijo. Tudi predlaga g. Ž., da naj se podeli remuneracija istim učiteljem, kateri bi v drugem, ne obligatnem jeziku podučevali. Dalje je konferencija sklenila, da naj se na enorazrednici ne podučuje v drugem jeziku in na dvorazrednici pa še le v četrtem šols. letu.

G. Pich čita v italijanskem jeziku kakšne učne pomočke naj učitelj v šoli rabi. G. Rajakovič pravi, da so najboljši učni pomoček za kazalni poduk podoče od Temspkega in Schreiberja. —

G. predsednik pravi, da imamo prav slabá berila, a da dobomo sčasoma nova. — On meni, da se bode več strokovnjakov dela lotilo. Vsak bode spisal

snov o jednem predmetu. Vso isto snov bode potem jeden jezikoslovec pregledal. Jedro odsekovega predloga je tedaj ta:

1) Strokovnjaki naj prevzamejo vsak svoj predmet, tako naj napišejo berilo za 8razredno šolo. — To snov naj potem jeden jezikoslovec pregleda, da postane povsod enakost v izrazih, in v rabi tehničnih izrazov. — G. Rajakovič dodaja še to, da »succus« omenjenih beril naj bode snov berila za enorazrednice. —

2) Ali naj bode »Abecednik« spisan po tako zvani: »Schreibesemethode« brez podob, ali naj bode pri vsaki novi črki podoba, katere ime se prične s črko njenega imena? G. Žnidarčič je za podobe. G. Rajakovič je nasproten, češ, da so take podobe slabe, in preuzročujo pri deci krive predočbe. — Sprejeto s podobami. — 3) V berilu naj bode literatura za ljudske šole zastopana. 4) Od četrtega razreda naprej, naj bode slovnica za se — predmet. —

O drugi točki b) govori g. Jug v imenu odseka, ter sklepa, da naj bode do petega razreda poduk strokovnjaški — itd.

Tretji točki c) je bil poročevalec g. Cej. Brez razlaganja je omenil, da se odsek (7 udov) popolnoma ujema z osnovo tednika.

Četrti točki d) je referent g. Širca in pravi, da naj se pismenih nalog za dom le malo daje, a iste naj se dobro izdelajo. G. Rajakovič pravi, da je bolje »wenig aber oft«, tedaj majhne naloge, a take večkrat. Dalje pravi g. Širca, naj se koregirane naloge prepíšejo lepo v posebno knjigo.

O zadnji točki e) je govoril g. nadzornik Culot in je sklepal tako-le:

1) V vsaki šoli naj bode šolski kataster. 2) Šolski imenik vseh za šolo ugodnih otrok. 3) Predsednik kraj. šol. sveta naj bode župan. 4) Knjige za uboge, naj dobijo le isti učenci, kateri so res ubogi in radi obiskujejo šolo. — 5) Duhovniki naj eno ali dve nedelji pred začetkom šolskega leta ljudstvu v cerkvi pridgajo o šoli, ter jih navduše za šolo. — 6) V nobeni tvornici ne smejo biti taki otroci, kateri vsaj po dve uri na dan šole ne obiskujejo. G. predsednik pravi, da bodo gotovo naredili, tako imenovani »Gewerbegesetz« in po tej postavi ne bode smel nobeden rokodellec sprejeti fanta v rokodelstvo, kateri nema odpustnega spričala. — 7) Naj služijo oni vojaki, kateri ne znajo brati, eno leto več, radi tega, ker niso šole obiskovali. — Ta zadnji predlog je padel, ker ne spada v učit. delokrog. S tem se je seja končala o polunoči. — G. dež. nadzornik Klodič se srčno zahvaljuje učiteljem za njih trud; in z »živio« »evviva« klici na Nj. Veličanstvo smo zapustili dvorano. Učitelji so govorili v jeziku, v katerem mladino odgojajo — maternem. Čuje se, da nameravajo o vsej konferencij in razstavi napraviti sporočilo, ter ga objaviti po časnikih, pa tudi posebej prodajati. Tačas bodemo imeli priliko, o skupščini in o razstavi bolj popolnoma poročati.

Iz Železnikov 19. novembra. Ker je skoraj ni boljše prilike, buditi in vnemati v srcih nježne mladine čutila serčne vdanosti in zvestobe do visokoslavne vladarske rodbine, kakor o godovskih dnevih, toraj smo pri nas, kakor že ob mnogih enakih prilikah, letos tudi današnji praznik sv. Elizabete, kot imen-dan naše presvitle deželne matere in cesarice Elizabete po mogočnosti primerno obhajali.

Od onih 3 dni v letu, ob katerih sme po svoji volji učitelj oprostiti učence šolskega uka, smo porabili danes prvega. Da je bilo mladini razloženo, zakaj, ume se samo po sebi. Nameravala sva z g. kaplanom kot šolskim katehetom tudi napraviti mladini v jutro izlet k cerkvi Matere Božje v Suši, kamor navadno o naših šolskih veselicah zahajamo, in kjer bi bili g. kaplan tudi maševali. Ker sva pa bila dopoldan oba po službenih opravilih zadrževana, smo

popoldan v prav prijetnem vremenu šli tje gor na sprehod, smo opravili najpred pred cerkvico kratko molitev, potem pa je bilo razdeljeno otročajem vsakemu svoj kos kruha, kar jim je, kakor je bilo viditi, prav dobro dišalo in teknilo. Pred odhodom smo se v kratki javni molitvi še enkrat spominjali presvite cesarice, zapeli tudi primerno pesemco, potem pa se napotili zopet med veselim šundrom, petjem, pomenkovanjem itd. proti domu. Za sklep izleta dobil je še v šoli vsak otrok v spominek in na dar risarsko, lepopisno ali pa pravopisno teko. — Bog ohrani in živi presvitlo cesarico Elizabeto še mnogo, mnogo let!

Jos. Levičnik, učit.

— *Extrema se tangunt* (iz kota v kot). — Pri debati o »Wildauerjevem« predlogu je govoril tudi dobro znani dr. Dittes, vodja pedagogijuma na Dunaji. Gospod Dittes je iz Nemskega prišel na Dunaj za to ravnateljstvo in tam so ga volili za poslanca v državni zbor. Pri šolstvu velja za strokovnjaka, in je že tudi marsikaj v odgoji spisal, nekatere njegovih bukev se rabijo tudi po učiteljskih.

V prvem delu svojega govora je pripovedoval zbornici, da hoče on glasovati za »Wildauerjev« predlog. Vpliv vradništva (birokratizma) na šolstvo se mu zdi manj nevaren od vpliva ultramontanizma.

»Hic niger est, hunc to caveto Romane« je bajè njegov pregovor, vsaj svojega merzenja do cerkve nikdar ne prikriva. — V drugem delu je pa rekel, da vradništvo preveč pritiska na šolstvo . . . in da imajo soseske in stariši premalo vpliva na izrejo in poduk, da se učiteljem dajejo neučitelji za nadzor-nike i. t. d. On zahteva pri vsaki šoli šolskega oskerbnika (Schulpfeger), ki bode poslušal pri poučevanju v imenu starišev, po šolskih svetih zahteva zastopstvo starišev, v državnem zboru pa šolski odbor (Schulausschuss).

Pristavek. Cerkev se ne sme v šolske reči vtikovati, ali vsaj ne več, kolikor šolske postave pripuščajo, tedaj mora vlada za šolo skrbeti. Sicer bi se tu in tam zgodilo tako, kakor na Ogerskem, ko so l. 1860. učiteljem po nekaterih krajih po zimi vrata in okna sneli. . . . Tudi učiteljem bi bilo javolne vstreženo, ko bi imel vsak pravico pri šolstvu govoriti; takih idealnih starišev, kakor si jih menda misli dr. Dittes, je malokje ali pa nikjer najti, a iz pravice starišev do šole izpeljuje cerkev, ali, če hočete ultramontanci vsacega veroizpovedanja, svoj vpliv na šolstvo. Svečenik ali katoliški ali nekatoški poučuje stariše v cerkvi, jih napeljuje k bogoljubnemu življenju, je starišem svetnik, tedaj stariši njemu tudi otroke zaupajo, in nimajo nič zoper to, ako duhoven šolo nadzoruje, marveč so brez skerbi za odgojo in poduk svojih otrok, tedaj svoje pravice do šolstva de facto duhovniku odstopajo. Da če biti dr. Dittes dosleden, in se ozirati na dejanske a ne na idealne razmere, prišel bi bil do tega sklepanja.

— Na ljubljanskem učiteljsišču neha poučevanje v kmetijstvu v slovenskem jeziku, in profesor naravoslovja prevzama ta poduk v nemškem jeziku.

— Postavo, po kateri bodo učiteljice na Kranjskem isto plačo imeli, kakor učitelji, so svitli cesar poterdili.

— Na Goriškem bodo učitelji in podučitelji dobivali po 80 gl. odškodnine za stanovanje.

— *Iz državnega zbora.* — Znani predlog poslanca Wildauerja, iz Tirolskega, ki meri na to, da se deželam vzame v šolstvu še to autonomije (samoupravo), kolikor so je dosihmal imele, je bil v zbornici poslancev sprejet. Ministri so glasovali zoper, a državnopravna stranka in Poljaci so pri glasovanju zbornico zapustili. Pravijo pa, da svitli cesar te postave ne bodo poterdili.

— Našim slovenskim učiteljem dobro znani gosp. Andrija Haidenak, učitelj na spodnje-mestnih šolah v Zagrebu, imenovan je za učitelja na kr. vādnici pri kr. možkeji preparandiji v Zagrebu. Mi gosp. Hajdenaku, vrlemu hrvatskemu narodnjaku, od srca čestitamo na tem imenovanji! —

Iz Kranja. † V nedeljo (21. novemb.) spremili smo na pokopališče ranjkega vpokojenega učitelja Avgušтина Engelmana.

Umerli je bil rojen 27. avg. 1804 v Kranji. Obiskoval je tukajšno ljudsko šolo, doveršil gimnazijo v Ljubljani in tudi dve leti teologije. K vojakom vzet je služil celih 14 let cesarja, ter je podučeval večji del v vojaški odgojnici (Erziehungshaus) v Ljubljani. 16. sept. 1844 je izlekel vojaško sukno in postal podučitelj v Loki nad Ljubljano, in še tisto leto (23. dec. 1844) je prišel v svoje rojstno mesto Kranj za učitelja, kjer je deloval do leta 1874, kder je bil vsled bolehnosti vpokojen. Persna vodenica je njegovo življenje končala 20. nov. ob 4. uri zjutraj.

Petero uradnih pohvalnih pisem kaže, da se je ranjki zelo trudil v učiteljskem stanu. Množica spremljevalcev na pokopališče, kateri so se vverstili tudi uradniki prvi in meščani, kazala je, da je bil ranjki priljubljen in spoštovan.

Bodi mu zemljica lahka!

Razpisi učiteljskih služeb.

Na Kranjskem. Na Irazredni ljudski šoli na Brdu je učiteljska služba s plačo 400 gold. in s prostim stanovanjem izpraznena. Prošnje s potrebnimi dokazi se morajo do 20. grudna t. l. pri krajnem šolskem svetu na Brdu in sicer prošnje onih učiteljev, ki so že v službi, po poti predpostavljene okrajne šolske oblasti predložiti. —

C. k. okrajni šolski svet v Kamniku, dne 9. novembra 1875.

Predsednik: Klančič.

V Litijskem šl. okraji: Na Irazredni lj. šoli v Hotiču, učit. služba, l. p. 400 gl. in stanovanje. Kraj. šl. svetu do 20. decembra t. l. — V Kranjskem šl. okraji: Na Irazredni lj. šoli v Sorici učit. služba, l. p. 400 gl. in stanovanje. — Kraj. šl. svetu do 15. decembra t. l.

Premembe pri učiteljstvu.

Na Kranjskem. G. Anton Kunšič iz Šenčurja pri Kranju je nadučitelj v Trebnem. G. Janez Rupnik, svoje dni učitelj v Idriji, gre za učit. v Černomelj. G. Jože Cepuder, spraš. učit. kand., postane učitelj na Raki (zač.); gna. Maria Triller, spraš. učit. kand., je učiteljica v Metliki in gna. Elise Triller učiteljica v Scheifling-u na Zg. Štajarskem (obe zač.). Na c. k. učiteljišču v Ljubljani je za nam. učitelja v matematiki in nemškem jeziku g. Rajmund Čuček, poprej suplent na derž. realki v Olomucu.

Na Goriškem. G. Jož. Hrovatin iz Gorjanskega v Nabrežin. G. Jak. Jelšček iz Bresovice v Gorjansko. G. Andr. Stare iz Mavhinj v Št. Polaj. G. Ivan Sluga iz Avberja v Brestovico. G. Fr. Zakrajšček z Nabrežine v Mavhinje. G. Matija Leban je postal 2. učit. v Sežani. G. Jož. Trampuš je potrjen v Kostanjevici. G. Blaž Sedevčič iz Žabelj pride v Šempas. G. Oton Dic iz Bilj v Žablje. G. Jernej Rajar iz Lokavca v Bilje. G. Anton Cargo iz Altire v Istri v Lokavec. G. Matevž Lapanja z Barke v Medano. >Gl.<